

Mens en Wereld

Als we de Hilversumse cabaretgroep mogen geloven, is dit de laatste Mens en Wereld, die op de leestafels in het leger verschijnt. Doe er dus uw voordeel mee, morgen is het blad misschien verdwenen, in beslag genomen om verbrand te worden in het openbaar, want er staat een recentie in van het H.V.-cabaret en nog wel op de voorpagina. Grijp dus uw laatste kans, begin onmiddellijk met overschrijven, want vanavond al kan het te laat zijn.

„'t Is niet te geloven”, zo heette het programma, dat we op de jaarwisselingsbijeenkomst te Amsterdam te zien hebben gekregen en inderdaad, een paar jaar geleden zou het ook niet te „geloven” geweest zijn, dat er zo iets gezelligs in onze kring zou kunnen bestaan; dat een volle zaal met humanisten zo heerlijk met zich zou laten spotten en er niet alleen van zou genieten, maar op sommige momenten nog spontaan zou meezingen ook. Dat schijnt overigens een groot succes voor een cabaretier te zijn, om „de zaal mee” te krijgen, heb ik wel eens gehoord, maar de Hilversumse jongeren hadden daar niet de minste moeite mee.

Voor al de liedjes, die gebracht werden vond ik erg leuk. De sketches waren wat zwakker, naar mijn smaak, en ik kreeg de indruk, dat dit aan de teksten lag, die natuurlijk hier en daar nog wel wat versterkt zouden moeten worden. Overigens zat het vol met vondsten.

Nu zal iedere voorzitter, die na het optreden van de groep voor de moeilijke taak geplaatst wordt, om de avond met een passend woord te besluiten – want we blijven tenslotte humanisten en passende woorden van bezinning welken ons te allen tijde naar de lippen – die voorzitter zal ongetwijfeld een poosje gaan jongleren met de termen „ernst” en „humor”, u weet wel, humor, waarin ernst verscholen zit en ernst met een tikkeltje humor. Een mooie gedachte en nog waar ook, want het humanisme en het Verbond moet deze mensen wel bijzonder na aan het hart liggen, dat ze er op zo'n serieuze wijze de draak mee kunnen steken.

Wij hebben ons in ieder geval geamuseerd en om tenslotte, als ware humanisten, Erasmus nog maar eens aan het woord te laten:

„Als er voorts nog iemand is, die zich door het aangevoerde niet tevreden laat stellen, dan moge hij tenminste dit steeds voor de ogen houden, dat het schoon is door de Zotheid geheld te worden”.

Martelaarschap der mensheid

Het is al meer dan een eeuw geleden dat een jonge Engelsman uit een welgestelde en intelligente familie een reis naar Afrika ondernam, uit een verkeerd geplaatst enthousiasme voor Darwins theorie van de afstamming. Verkeerd, omdat hij uit deze theorie de conclusie trok dat de mensaap de rechtstreekse voorvader van het menselijk ras zou zijn. Er waren er meer die, met dit misverstand behept, Darwin loofden of verguisden naar gelang de nieuwe afstammingsleer met hun eigen opvattingen overeenkwam of ermee in strijd was. Een der tegenstanders had geschreven dat – met name de gorilla – een uiterst sterk en intelligent, maar agressief dier was. De jonge reiziger zou – zo meende hij – het bewijs gaan leveren dat zijn oudste voorvader inplaats van agressief, zeer zachtmoedig was. Dit beeld paste namelijk beter in het klimaat der negentiende eeuwers, die Darwins geschriften als een nieuw evangelie hadden ontvangen.

Het is nooit bekend geworden of Winwood Reade, de jonge ontdekkingsreiziger, tot het eigenlijke vaderland der gorilla's is doorgedrongen. Zijn reis duurde maar een jaar, een voor die tijd betrekkelijk korte periode. Maar op die reis ontdekte hij twee andere dingen namelijk de Afrikaanse mens en – door de ontberingen die hij leed – het martelaarschap van hen die de vooruitgang wilden dienen. Met deze kennis en ervaring als grondslag, deed hij verdere, uitgebreide studies van de oude culturen, waarvan hij de sporen, ook in Afrika was tegengekomen. De neerslag hiervan is te vinden in een boek dat hij *Martyrdom of Man* noemde, het enige werk van hem – hij schreef ook nog enkele andere – dat enige herdrukken beleefde en dat na zeventig jaar, omstreeks de tweede wereldoorlog, in ons land is vertaald en uitgegeven onder de titel *Martelaarschap der mensheid*.

We vinden in deze cultuurhistorische verkenning van een ondernemende, maar dikwijls in zijn ijver teleurgestelde jongeman, veel van hemzelf en veel van het geestelijke klimaat der vorige eeuw terug. Maar het is boeiend om, nu het werelddeel waar in hij de impulsen voor zijn mensbeschouwing opdeed, in een dynamisch ontwikkelingsproces is geraakt, Reades voorstellingen op hun werkelijkheid te toetsen. Nu van het koloniale bewind bevrijde volken, niet zonder botsingen en niet zonder „martelaarschap” naar eigen vorm zoeken, wordt het voor de niet ingewijde telkens weer duidelijk, dat dit duistere werelddeel in het verleden nooit zo duister is geweest en dat de problemen van het heden óók verband houden met niet onbelangrijke cultuurvormen uit de tijden die aan het kolonialisme voorafgingen.

Reade heeft vooral aandacht geschonken aan de invloed van de Islam, die van de noordkust uit tot het hart van Afrika is doorgedrongen. Over die van het Christendom kon hij niet veel zeggen; de kolonisatie was er nog in volle gang

en de eerste aanraking met deze vorm van christelijke cultuur was niet altijd hartverheffend. Maar in het gebied dat hij bezocht, was het proces van de islamisering nagenoeg voltooid en hij schetst in bewogen bewoordingen de vooruitgang die er het gevolg van was.

Maar wat in de achttiende en in de negentiende eeuw vooruitgang kan blijken, kan in de twintigste een barrière voor een verdere ontplooiing zijn. Immers met de godsdienst is ook het culturele en sociale klimaat meegegeven. Wat in zulk een omwenteling belangrijker is, de leer of het leven, zal wel altijd een omstreken vraag blijven. Met de Islam van de zeventiende en achttiende eeuw is de feodale maatschappijstructuur samengeweven en in de koloniale periode paste die structuur wonderwel. Minder van het noorden dan wel van de zee-kant uit is het westen binnengedrongen, het kapitalisme met materialisme en christendom benevens de componenten hiervan; socialisme en communisme. Wat nu blijkt is dat het niet enkel gaat tussen beschaving en primitiviteit, tussen animisme en christendom, tussen onwetendheid en wetenschap, maar dat de problemen veel genuanceerder zijn.

Sinds wij geoefend zijn in economisch denken, is het klaarblijkelijk dat vele conflicthaarden aanwezig zijn, waar de bodem rijk is aan grondstoffen. Kongo met de deelstaat Katanga is daarvan een schoolvoorbeeld. Ook dat men elders, waar de bodem minder rijk is, meent de bestaansvoorwaarden te verbeteren door economische hulp. Men zal er echter op problemen blijven stuiten, die moeilijker verklaarbaar zijn als men alleen uitgaat van de economie, van rassenstrijd of godsdienstwedijver, al vormen deze mede de conflictsituatie.

Voor zulk een ingewikkelde situatie staat men bij een der recente gebeurtenissen in Nigeria, waar zoals onlangs in de dagbladen te lezen was, de algemene verkiezing door een deel der bevolking is geboycot. Deze staat, die enkele jaren geleden zelfstandig werd, gold als een toonbeeld van rust temidden van de andere jonge staten. De democratie scheen er op een stevige basis te berusten en de politieke stabiliteit leek verzekerd. Er waren weliswaar verschillende volken samengevoegd, zoals elders ook door het blote toeval der kolonisatie was geschied, maar de oplossing leek gevonden door een federatie van vier deelstaten, die elk hun eigen bestuur hadden. Er was een vrije pers en verschillende politieke richtingen waren er mogelijk. Maar drie van de vier deelstaten raakten in conflict met de grotere vierde over de juistheid van de zetelverdeling in de federale volksvertegenwoordiging. De oorzaak ervan moet gezocht worden in de voorgeschiedenis der vier deelstaten, waarvan er een, de noordelijke, voor de Islam was gewonnen, deels door overheer-

(slot op pagina 7)

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

In Londen heeft een joodse taxi-chauffeur geweigerd de vrouw van de nazileider Jordan te vervoeren, waarop zij hem toevoegde: „Als jij een jood bent, waarom hebben ze je dan niet vergast?” Het lijkt mij niet zo moeilijk de gevoelens van die man voor te stellen, die daarop uit zijn auto kwam, de „dame” het hakenkruis van haar hals rukte en haar hardhandig liet weten hoe een fatsoenlijk mens op zulke opmerkingen reageert. De rechter die deze zaak te behandelen kreeg, veroordeelde de chauffeur tot een kleine boete en zei hem, dat wat hij gedaan had een slechte beurt was voor zijn ras. Hoe juridisch juist die veroordeling mag zijn, de laatste opmerking bewijst, dat die rechter niet deugt: hij lijdt aan hetzelfde racisme als mevrouw Jordan, laten we alleen hopen in mindere mate. Ik behoor niet tot dat „ras”, maar had vermoedelijk hetzelfde gedaan bij zo’n smerige opmerking en misschien al bij het zien van dat vervloekte symbool om haar hals. Wat mij betreft had mevrouw Jordan de laatste kandidate kunnen zijn voor de overigens gelukkig ook in Engeland nu vrijwel afgeschafte doodstraf.

Hoezeer langzamerhand evenwel ieder gevoel voor proportie ten aanzien van nazisme en wereldoorlog verloren dreigt te gaan, bewijst wel Elseviers Weekblad, dat het bestaat zichzelf een *verzetskrant* te noemen, als het boos wordt over de van alle kanten, het meest recent door de heer C. Kleywegt, geuite beschuldiging, dat het blad vanuit een nazistische, fascistische mentaliteit wordt gereidged. „Dit blad is uit het verzet ontstaan”, zegt trots diezelfde Lunshof die doorgaans de aanleiding is tot dit soort beschuldigingen. En voor wie nu niet meer weet hoe hij het heeft: „De plannen om na de oorlog een groot Nederlands weekblad te stichten, zijn gesmeed in de winter 1940-1941. (...) Het was gewoonte in oorlogstijd om, wanneer het bedrijf van de vijand niet alle deelnemers tegelijk achter prikkeldraad had gebracht, elke donderdagmiddag bijeen te komen”. Waarbij Vrij Nederland aantekent: „Tja, zo ging dat in de oorlog: het ene ogenblik zat je in een concentratiekamp, de week daarop was je er weer uit”. En die dappere jongens van Elsevier maar aan het oprichten, van 1940 tot 1945 toe! Maar alle gekheid op een stokje, is zulk geschrijf niet een ergerlijke belediging voor de werkelijk dappere verzetsmensen, die de ontelbare illegale bladen en blaadjes uitgaven en die metter-

daad de vijand bestreden? Daarvan zijn landelijk alleen nog het weekblad Vrij Nederland en de dagbladen Het Parool, Trouw en De Waarheid over, en van die mensen die er toen aan werkten nog maar zo weinigen, dat Elsevier het met dit gesol wel aandurft. Toch had het maar een haar gescheeld of Elsevier was inderdaad nog in 1944 voor het eerst verschenen, naar het voorbeeld namelijk van Goebbels lijfblad Das Reich... Maar niet zoveel mensen lezen *Propria Cures*, dat dat aan het licht bracht, en het is allemaal al zo lang geleden, dat Lunshof de zaken nu wel weer eens op zijn kop denkt te kunnen zetten. Duidelijker „bewijs” heeft Kleywegt al nauwelijks nodig, maar hij zou ook het slot van Lunshofs „verdediging” kunnen citeren, dat luidt: „Zo wij op het terrein van de politiek een geloofsbelijdenis hebben, dan is het zeker wel deze: te geloven in de duurzaamheid en het nut van onze parlementaire instellingen die, goed geleid, ons volk tot heil kunnen zijn. Doch die, wanneer zij slechts een verlengstuk van bepaalde belangengroepen vormen, ons alleen een wrange smaak in de mond geven dat er iets verrot is in de staat Nederland”. Herinnert u zich dat verwijt niet meer, dat het parlementarisme alleen maar bestond uit de verdediging van bepaalde (vooral nooit zeggen welke!) belangen, herinnert u zich niet meer hoe verrot de natie wel was en herinnert u zich niet meer de roep om een sterke leider? Het onbeholpen Nederlands waarin de heer Lunshof zijn politieke geloofsbelijdenis tot uiting brengt („zo hij er al een heeft”, sic!), had onverkort in Volk en Vaderland kunnen staan. Voor de wat jongere lezers: dat was het blad van de N.S.B., ook al zo’n organisatie vol verzetshelden...

Uit het Dagboek van een Rotterdammer, een vaste rubriek in het Rotterdamsch Parool:

„Hoe gevaarlijk sommige speelgoed kan zijn, ondervond mevrouw M. E. Kreukniet-Neele van de Schoonegge. Toen zij in de kelder van haar woning bezig was, werd zij door een circa achtjarige jongen met een kinderpistoolje bedreigd. Het ventje schoot haar in het rechterbeen, dat zo vervaarlijk opzwol, dat de dame zich onder behandeling van haar huisarts moest stellen. Hoe zouden nu de ouders van het ventje met het kinderpistool handelen, als zij wisten welke euvelaad hun zoontje op zijn geweten had?”

Mag ik mijn commentaar maar

achterwege laten? Ik ben een beetje bang geworden sinds in ons vorig nummer een inzender constateerde, dat ik wel eens te snel met mijn commentaar ben, en ongetwijfeld was ook dit pistooltje door het departement van justitie goedgekeurd.

Onderontwikkeld noemt De Nieuwe Linie een land als het onze want:

„Steeds meer jonge echtparen in Amsterdam kruipen illegaal in woningen die voor de sloop zijn bestemd. Ze vinden daar geen gas, geen licht en geen water, maar wel vier muren met een dak erboven. Het betrekkelijk genoeg van enige dagen of weken te wonen in een incomplete woning nemen zij voor lief. Hoe hoog moet de woningnood gestegen zijn, voordat volwassen mensen een dergelijke noodsprong doen? Zolang zo iets voorkomt, kan geen mens die op een of andere manier bij de woningbouw is betrokken, als verantwoordelijke of als uitvoerder, met een behagelijk gevoel van tevredenheid achter zijn eigen kachel kruipen. Ook aan deze noodtoestand van onmachtig pogen moet tegen elke prijs een einde worden gemaakt. Een land dat bij gebrek aan woningen de eigen noodzakelijke werkers niet kan herbergen en hulpkrachten uit den vreemde in hun gezinsleven belemmert, is een onderontwikkelde natie”.

Het klinkt flink, maar schuift De Nieuwe Linie nu de verantwoordelijkheid niet wat eenzijdig

op de bouwwereld? Zijn wij niet allemaal verantwoordelijk voor deze volksvijand nummer één en incasseren wij straks niettemin niet „met een behagelijk gevoel van tevredenheid” onze belastingverlaging? Daar zullen trouwens wel meer noodzakelijke overheidsuitgaven onder lijden, kijk maar eens naar het onderwijs bij voorbeeld. Vinden wij die woninglende echt wel zo belangrijk, dat we er alles voor over hebben daar een einde aan te maken? De enigen die wij met uitstoting bedreigen, als zij ook maar één kind zouden krijgen, zijn de buitenlandse arbeidskrachten, maar met een stelsel van alle mogelijke belastingfaciliteiten, kinderbijlagen en voorrang bij de woningtoewijzing trachten wij het ontstaan van grote gezinnen in dit overbevolkte land te stimuleren. Zo humaan zijn wij, dat wij die buitenlanders nu al geen normaal leven gunnen en onze kleinkinderen straks met kippenhokken genoeg zullen moeten nemen. Nochtans, als de heer Roegholt als redacteur van Verstandig Ouderschap, in het belang van de lichamelijke zowel als geestelijke volksgezondheid van onze katholieke medeburgers, aandringt op nu eindelijk eens een duidelijke uitspraak over de pil van het bevoegde r.-k. zijde, dan wordt hij zelfs door het hoofdbestuur van de N. V. S. H. op zijn vingers getikt. Zouden we zo ellendig voorzichtig moeten blijven totdat we elkaar van dit kleine stukje land letterlijk de zee in-duwen?

Ga niet heen, blijf

Herinner je al het leed
Herinner je al de armoede
De tranen, die wij schreiden, vergeet die niet
Ga niet, blijf, is de wens van een kind
Dat weigert te geloven wat zijn kan en wat niet kan zijn
Ga dus niet, herinner je

Hoe over kale velden
De zon schijnt wanneer de regen ophoudt
De vijfgeboom groent boven de naakte rotsen
In de wildernis van bergen
Ontplooit een stille bloem
Haar blauw in eenzaamheid

Ga niet, herinner je hoe blij wij waren
In samenzijn en vriendschap
Herinner je alles, alles
Herinner je de uren der nachten
Herinner je je eigen woorden
Stil droop de regen neer
Het was koud
Herinner je het vuur dat wij aanlegden
Herinner je de dingen die je achterlaat

Ga niet, herinner je de vreugde
Overal in onze kleine wereld
Wanneer die vermoeide handen de rozen plukken
Herinner je de vreugde van de handen
Herinner je de vreugde van de rozen

Herinner je hoe wij je beminden.

Arif Damar

Deze Turkse dichter werd geboren in 1925 in de omgeving van Troje en werkte als loopjongen en straatkoopman. Voor deze Nederlandse versie werd gebruik gemaakt van de Engelse vertaling van Edouard Roditi.

P. Krug

DE DERDE ZITTING VAN HET TWEDE VATICAANSE CONCILIE

Het spreekt vanzelf dat wat zich afspeelt op een concilie van een instelling van wereldformat als de Rooms-Katholieke Kerk in een groot deel van de wereld de aandacht trekt. Een concilie is iets anders dan een congres. Een concilie wordt bijeengeroepen, een congres komt samen. Er is maar één die beslist of een concilie plaats zal vinden, dat is de paus van Rome. Het laatste dateert van bijna een eeuw geleden. Daarvoor was drie eeuwen terug het concilie van Trente bijeengeroepen voor het ontwerpen van een tegenoffensief tegen de Reformatie die in verschillende vormen de moederkerk zware schade had berokkend. Deze bleek nog sterk genoeg te zijn om delen van het verloren terrein terug te winnen en zich opnieuw straf te organiseren. Zij was niet meer wat zij in de Middeleeuwen was geweest, maar oefende in de landen waar zij nog of opnieuw heerste, een geweldige geestelijke en wereldlijke macht uit.

Deze kerk is nog een macht van belang. Ze beschikt over een eigen staatsgebied, de Vaticaanse stad binnen de stad Rome. Ze heeft diplomatieke vertegenwoordigers, nuntius geheten. Paus Pius XII was nuntius in Beieren en Duitsland, Johannes XXIII in Frankrijk. Er bestaat in vele landen een nauwe relatie tussen het lidmaatschap van de R.K. kerk en dat van een katholieke staatspartij in tal van Europese landen, terwijl in Europa twee landen met een fascistisch regiem, Spanje en Portugal, zo overwegend katholiek zijn dat daar van geen godsdienstvrijheid sprake is. In opvoeding en onderwijs heeft de katholieke kerk heel wat in de melk te brokkelen, ook waar zij niet de meerderheid vormt.

Dit, om duidelijk te maken hoezeer ook of soms juist niet-katholieken geïnteresseerd zijn in katholieke zaken, sinds Johannes XXIII het hard nodig vond om op een nieuw concilie onder de ogen te zien hoe de kerk zich kon aanpassen aan al die geestelijke en maatschappelijke ontwikkelingen die zich goeddeels buiten en vaak onder tegenwerking van de kerk hadden voltrokken. Onder progressieve katholieken, vooral in intellectuele kringen, waarbij ook de theologen gerekend moeten worden, groeide het onbehagen om een kerk die als kerk niet alleen een gemeenschap van gelovigen kon zijn die, gehoorzaam aan de voorschriften van de kerk, daardoor in hun groei naar menselijke volwassenheid geremd of in gewetensconflicten werden gebracht en vervreemd raakten van hun anders- of niet gelovige medemens. Dat een oude man, bijna aan het eind van zijn levensreis, het sein moest geven voor een vernieuwing, een aanpassing aan een andere wereld dan die van de 16e (Trente) en de midden-19de (Vaticaan I) eeuw, is typerend en onthullend voor een onder katholieken overwegende mentaliteit: weinig of geen initiatief van anderen op en alleen wakker te schudden van boven af, en dan nog door één enkele buitengewone paus. Toen de bisschoppen bijeen waren gekomen, bleken de meesten bezield met een soortgelijke geest als die Johannes gedreven had. Zou er nu iets nieuws te voorschijn komen? Wij moeten hierbij onderscheid maken tussen naar vernieuwing snakkende katholieken en diverse soorten buitenstaanders in hun verwachtingen van het concilie.

Laten we eerst in 't kort optellen wat er nu tot stand is gekomen op de laatste zitting waar-

op belangrijke besluiten zijn genomen. De verklaring over de joden is aanvaard. We juichen dit toe, maar is het toch eigenlijk geen schande dat zulk een verklaring nodig was? Stel u eens voor, als deze verklaring het niet gehaald zou hebben! Het heeft trouwens maar een haartje gescheeld of ze zou nog eens verdaagd zijn naar de volgende zitting. Dit is wel gebeurd met de verklaring over de godsdienstvrijheid. Een overweldigende meerderheid der bisschoppen wenste dit aangenomen. Toen een Duitse kardinaal de paus vroeg uit naam van meer dan 1500 bisschoppen over het voorstel te laten stemmen, wees deze dit af. Op zulke, voor ons gevoel vanzelfsprekende zaken – gelukkig voor de bisschoppen ook – moet een paus in het jaar 1964 zich nog beraden.

Ook aan het besluit over de collegialiteit der bisschoppen moest de paus nog gaan knabbelen met een verklarende noot (op het laatste ogenblik ingediend zodat er geen discussie meer mogelijk was) die de praktische toepassing van dit collegialiteitsbeginsel weer aan de paus terug gaf. Gezien de onder de katholieken bepaald niet eenstemmige mening over de Mariaverering – het bizarre en verbijsterende dogma over de lichamelijke ten-hemel-opneming van Maria zou nu, vertrouw ik, geen kans hebben gekregen – viel de lange toespraak van de paus, waarin hij de Maagd Maria tot „Moeder der kerk” heeft uitgeroepen, bepaald niet in goede aarde. Het concilie zelf heeft deze uitdrukking in het hoofdstuk over de Maagd niet opgenomen. Tijdens de discussie had een bisschop de redenering op touw gezet dat, omdat wij spreken over de kerk als onze moeder, Maria feitelijk onze grootmoeder is.

Er blijven, behalve de verklaringen die niet de eindstemming hebben gehaald, nog wel interessante kwesties over voor de vierde zitting

in 1965, als bijv. het gemengde huwelijk en de geboorteregeling, die naar een speciale commissie is verwezen.

Er is nog een punt waar iets over te zeggen valt en dat is het sterk afgenomen gezag van de paus. Wat er nu bekend is geworden over de houding van Pius XII tegenover de joden, zijn sympathie voor het nazistische Duitsland, de openlijke kritiek op de zwakke, overvoorzichtige, behoudende gevangene van de Curie, Paulus VI, dit alles neemt veel weg van de glans die de gemiddelde katholiek nog om de pauselijke tiara weeft. Onthullend voor 's pausen mentaliteit is ook het schenken van een der overvloedige kostbare tiara's aan de armen. Dit is dan uitgelopen op het meegeven van de tiara aan de aartsbisschop van New York als dank aan het Amerikaanse volk voor de vele hulp aan de onderontwikkelde landen – sancta simplicitas!

Wie het toneelstuk van Reinhard Raffalt gezien of gelezen heeft, „De Opvolger”, dat de verkiezing van een paus tot onderwerp heeft, kan zich nog eens opnieuw en indrukwekkend realiseren dat zulk een verkiezing niets, maar dan ook niets te maken heeft met de werking van een goddelijke Heilige Geest. Daar wordt bij een pausverkiezing ook niet meer eerlijk in geloofd.

Dit concilie zal niet meer als dat van Trente de kerk kunnen genezen van de schade die in de laatste eeuwen al, en in de laatste decennia steeds gevaarlijker, meer sluipend is toegebracht dan door hevige godsdiensttwisten als in de 16e eeuw. De kerk leidt niet meer met eigen denkbeelden, het concilie kan op z'n hoogst met de beste bedoelingen aanpassingen en vernieuwingen verdedigen tegen de behoudzucht van de curie, maar in groter historisch verband zijn het achterhoedegevechten. O. Noordenbos

De vrije dagen van kerst noden als het ware tot het lezen van week- tweewekelijkse en kwartaalbladen. In een bonte (tentatieve) mengeling komen op deze „prettige feestdagen” titels en fragmenten van artikelen onder de ogen. „Julian Huxley en het evolutionistisch humanisme” met als voetnoot dat Huxley dankbaar een aantal termen heeft ontleend aan Pierre Teilhard de Chardin. „De visie van Teilhard de Chardin” is de ondertitel van „Kerstfeest in groots perspectief”. Dat klopt dan wel met „Teilhard de Chardin, christen evolutionist”. In het evolutionisme staat men uiteraard „aan de vooravond van de nieuwe tijd”, alleen slaat het niet op „de toekomst begint nu”, maar op de 15de eeuwler Cusanus. Van evolutie naar „de humanistische revolutie en de industriële revolutie” lijkt een hele stap, maar voor tijdschriften is het maar een bladomdraai. Dankzij, of misschien wel ondanks het humanisme en de industriële revolutie in „1980 – 1990: toch nog 4 uur werken per dag”, maar met het vooruitzicht: „de natuurlijke ouderdom zal 100 jaar worden”. Dat is dan de „Nobel troostprijs” waarin o.m. vermeld wordt: het aantal mensen dat mentaal al gestorven is, maar klinisch nog „in leven” gehouden wordt, met kunstmatige beademing en elektrisch

geleide hartprikkel, neemt steeds toe. Niemand weet waarom men er eigenlijk mee begon, en niemand weet wanneer men er niet aan zou moeten beginnen of er mee zou moeten stoppen”. Dat wordt wel duidelijk ten aanzien van „Christenen en hun helse straffen” eindigende met: „de religie heeft de ontwikkeling der

In de nadagen van het Christusfeest

zedes niet beheerst. Zij heeft zich ook op dit gebied, t.a.v. de lijfstraffen dus, aan de bestaande opvattingen aangepast en heeft de ontwikkeling die zich daar, allengs voltrok, eenvoudig meegemaakt”. Zo niet de Prins van Oranje, die in opstand komt tegen de besluiten van het Concilie, zij dan dat het hier de katholieke Willem van Nassau uit de 16e eeuw en de door Koning Philips van Spanje doorgevoerde besluiten van het Concilie van Trente betreft (... bleue comme une Orange). Protest klink ook uit „het dubbel burgerschap van Rooms-Katholieken”, dat be-

sluit met: „het streven van die kerk (is) er op gericht, dat de staatswetten zich zullen aanpassen aan het canonieke recht. De r.-k. stormloop tegen de Nederlandse huwelijkswetgeving bewijst het”. „Indien wij thans, twintig jaar later, de gelegenheid hebben beter te beseffen wat er toen op het spel heeft gestaan, dan moeten we deze gelegenheid gebruiken, niet om verwijten rond te strooien, maar om ons te bezinnen op die onmetelijke collectieve schuld, om zo wellicht iets beter onze huidige, dringende plichten te zien”. Dit slaat dan niet meer op het dubbel burgerschap, maar op „Pius XII en het fascisme”.

„De vlucht van de filosofie in de diepten der taalwetenschappen”, was het enige antwoord op de vraag „bent u ook zo kribbig vanwege de kribbe?” in deze prettige feestdagen. Voor een gelukkig nieuw jaar restte tenslotte het hoopvolle perspectief: „Velikovski's rampentheorie wint veld”.

M. V.
(Voor deze onserieuze kerst-overpeinzing werd misbruik gemaakt van de serieuze en lezenswaardige artikelen in de Groene Amsterdammer van 26 december jl.; Mens en Wereld van 19 december jl. Reken-schap van december 1964 en Vrij Nederland, eveneens van 26 december 1964).

MENS EN MUZIEK

Tussen Kerst en Nieuwjaar is in Haarlem jeugd van 14-18 uit heel Nederland, hartveroverend onthaald op allerlei soorten muziek (van klassiek tot licht) tijdens het in de wereld unieke Hartewensfestival – een grootscheepse onderneming die door de subsidiërende overheid gul wordt bejegend. In dezelfde periode viel er in Delft iets te beleven van minstens even groot belang, wat zich echter achter de schermen afspeelde: een Orff-vijfdaagse voor muziekpedagogen – een cursus die werd bijgewoond door liefst 108 leraren; 42 moesten er wegens plaatsgebrek worden afgewezen.

In M. en W. van 23-5-'64 wees ik u al in enkele regels op de zo meeslepende algemeen-muzikale opvoeding die door de nu 70-jarige componist-pedagoog Carl Orff sinds 1920 al ten behoeve van de lagere schooljeugd werd ontwikkeld. In Nederland moet dit al spelend en zingend tot groot muzikaal enthousiasme leidend onderwijs nog vrijwel helemaal op gang komen. De motor hiervan is de Stedelijke Muziekschool van Delft waarvan de verwoede en onvermoeide directeur, de Orffiaan Pierre van Hauwe, een der cursus-leiders van de Orff-vijfdaagse was.

Het was een waarlijk „oecumenisch” gezelschap dat zich daar in Delft aan de kennismaking met Orff's principes overgaf: „gewone” schoolleraren zowel als muziekschooldirecteuren, pianisten en violisten naast musicologen, nonnetjes en paters tegenover buiten-kerkelijken. Heel deze eerbare familie werd weer „als de kinderens” toen men zich al stampend, op de knieën kletsend, klappend, en sprekend in lettergreep-ritmiek met hartstocht toelagde op het in canonvorm en in allerlei andere varianten vervolgen van het „reisprogramma” *Röt-ter-dam-Edam-Delft*. Dit was te meer treffend omdat elk der cursisten toch al behoorlijk wat in zijn mars had op het gebied der muziekvakken pedagogiek, methodiek en leerplannen.

Het Orff-Schulwerk zoals de voor Nederland nieuwe muziekopvoeding heet, berust bovenal op ritmische ontwikkeling en tevens op (aanvankelijk zeer eenvoudige) melodische improvisatie. Het stofferen van deze tweeledige basis bestaat uit ritmische lichaamsbeweging, de aanvulling met simpele harmonieën, het toepassen van bekende muzikale vormen (denk aan lied, rondo, canon en variatie) en het laten samengaan van allerlei klankkleuren, via de menselijke stem, allerlei slaginstrumenten en klokkespelen en (in Duitsland weer opnieuw in zwang gekomen) vedels.

De inspiratie voor dit alles wordt voornamelijk opgedaan door de tekst. Zo bestaan er eindeloos veel onzinrijmpjes die hiertoe kunnen worden benut. Om er maar een te citeren:

*„Dag zei-me-nich-je zwart ge-zich-je,
heb je ook een hemd voor mij?
Nee zei-me-nich-je zwart ge-zich-je*

*„k heb er zelf maar vijf.
Twee in de was, twee in de kast, een an me lijf,
dat zijn er sa-men vijf”.*

Zoiets laat zich fijn ritmisch opdreunen en een klas kan daar een machtige canon van maken. De ene partij spreekt b.v. slechts de woorden uit waar de eerste-tels-klap op valt en verzwijgt de rest der tekst.

Op een dergelijk speelrijmpje hebben wij moeten huppen, lopen, buigen, zwaaien enz. in een vijf-groepige canon. Een onvergetelijke ervaring. Dan pas blijkt, hoe eenzijdig je zelf muzikaal bent opgevoed, hoe het verstand (en de lichamelijke stijfheid...) de frisheid en tinteling der intuïtie zijn gaan overheersen. En dan te weten

dat een volledige Orff-opleiding in Salzburg niet vijf dagen, maar twee jaar duurt!

Tot besluit gaf de Delftse Muziekschool een leerlingenconcert met haar samenspelklassen; een manifestatie waarop het (in Orffiaanse zin) muziek-maken hoogtij vierde, zonder het gebruikelijke lopende-band-werk van Jantje op de piano dit wijsje, Pietje met de viool dat wijsje.

Carl Orff was persoonlijk bij een groot deel der cursus aanwezig. „Wij moeten bij de algemeen-muzikale opvoeding der elementaire muziek leren her-ontdekken”, aldus Orff. „Het zijn”, zo vervolgde hij, liedjes en ritmen die iedereen, waar ook ter wereld, spontaan moet kunnen begrijpen. Eerst komt het improviseren en pas daarna, geboren uit de noodzaak van het moeten onthouden, volgt het aanleren van het notenschrift”.

„Curt Sachs en ik lieten eens een Kaukasische herder een melodietje improviseren en hij moest van ons deze improvisatie vaak herhalen. De man werd toen ongeduldig. Je krijgt geld, als je volhoudt, beloofden we. Toen klonk zijn melodie ineens anders, vrolijker. Och, nu hadden we onze portemonnaie verloren... zijn melodie

Carl Orff

werd toen diep teleurgesteld. Maar een glaasje kon er straks wel af, gebaarden we. Zijn zang werd na die troost geestdriftig. Wat een pech, de fles bleek leeg... en de herder begon nu woest en driftig te zingen. Zo kan onze improvisatie zich ook steeds wijzigen, gelijk onze innerlijke stemming, als bij deze muzikale herder: ongeduldig – vrolijk – teleurgesteld, – geestdriftig boos”.

Leo Hoost

DOORLICHTING VAN EEN JEUGD

in „LES MOTS” van J.-P. Sartre

Het beeld dat we ons dusver van Jean-Paul Sartre hebben kunnen vormen is ons verschaft door zijn literaire en filosofische werken en door de drie delen van de autobiografie van Simone de Beauvoir. Daar is nu een mogelijkheid bijgekomen door de publicaties van „Les Mots”, dat thans ook in Nederlandse vertaling van Pierre H. Dubois verkrijgbaar is. In dit werk worden de contouren van Sartres portret nog scherper gedetailleerd. „Les Mots” (Nederlandse titel: „De Woorden”) is een combinatie van autobiografie en afrekening met het verleden. Sartre schrijft hierin zijn jeugd van zich af en overziet, in de laatste fragmenten van zijn boek, zijn schrijverschap en de wijze waarop hij stelling nam in de grote problemen van zijn tijd. Hij komt in dit werk, dat sterk uit de lijn van het traditionele springt voor zichzelf tot een vaststelling, die een ander beeld van hem geeft dan wat men tot dusver van hem had. Op een bepaalde manier trekt Sartre zich terug. Niet dat hij iets verloochent of hoeft te verloochenen. Wat hij eens schreef was immers de waarheid voor wie hij toen was. En als zodanig blijft dat van volle betekenis. Hij gelooft ook onverminderd in zijn schrijverschap, maar op een andere manier dan vroeger. „Ik heb mijn

pen lang voor een zwaard gehouden”, zegt hij, „maar nu ken ik onze onmacht. Het doet er niet toe; Ik schrijf boeken en dat zal ik blijven doen; er zijn er nodig, het is wel ergens goed voor. De cultuur redt niets en niemand, zij schenkt geen rechtvaardiging. Maar zij is een voortbrengsel van de mens die er zich in uit en die er zich in herkent; alleen de kritische spiegel geeft hem zijn beeld te zien”.

Misschien zal Sartres pen in wat hij nog zal schrijven voor hem zelf geen zwaard meer zijn. Zijn „engagement” zal een andere gedaante of andere betekenis hebben en vele van zijn bewonderaars zal dat misschien niet welgevallig zijn. Koersverandering bij een groot man wordt zelden op prijs gesteld. Maar wie is er uiteindelijk met een schijnbeeld gediend? Vruchtbaarder is het om *mèt* de schrijver dieper in diens waarheid door te dringen en bereid te zijn de wellicht wat moeilijk te verwerken winst te verrekenen. Wij kunnen niet bij een standaardbeeld blijven staan als Sartre op het eind van „Les Mots” getuigt: „Ik zie nu helder, ik ben teleurgesteld, ik ken mijn werkelijke taken; sinds bijna tien jaar ben ik een man die ontwaakt... die niet zonder lachen aan zijn vroegere vergissingen terug kan denken en die niet meer weet wat hij met zijn leven moet doen”. Dit klinkt haast ketters ten opzichte van de Sartre van weleer, die zo goed wist wat hij moest doen. Evenals Simone de Beauvoir in „La force des choses” dat doet ten opzichte van haar werk, bekent Sartre dat iets wezenlijks – we zouden het misschien „HET” kunnen noemen – hem door de hand is heengesloten. Deze bekentenis doet Sartre echter in het perspectief van *nu*, bij een terugblik op het verleden. Geen letter van hem is daarom van minder betekenis geworden. Het is immers van wezenlijk belang te weten wat de weg naar zijn ontwikkeling, naar de mens van nu is geweest. Die weg kan voor een belangrijk deel het thans bereikte stadium verklaren.

Jean-Paul Sartre

No 2 - 23 januari 1965

Over de inleiding tot die ontwikkeling, over de tijd die als kiemgrond der mogelijkheden moet worden beschouwd, nl. Sartres jeugd tot omstreeks zijn twaalfde jaar, schrijft Jean-Paul in „Les Mots”. Hij legt hierin het wonderlijke leventje bloot van de knaap Sartre in het gezin van de familie Schweitzer (van moeders kant is Sartre verwant aan de man van Lambarene). Sartres grootvader de Elzasser, Charles Schweitzer, een echte pater familias, diens jongste dochter Anne-Marie – de al vroeg weduwe geworden moeder van Jean-Paul – en Charles vrouw Louise zijn de drie figuren, die het jongetje Sartre als een kleinnood, een geschenk van de hemel, verwennen. In alles wat de jongen deed of zei wilden ze het bijzondere zien. Sartre ziet zijn jeugd in de Schweitzeriaanse gezinsverhouding als een grote komedie, een geweldig bedrog, waarin de grootvader magistraal vooring, terwijl de kleine Sartre de rol vervulde die van hem werd verwacht. Men liet hem duidelijk gewaar worden dat hij bijzonder welkom was in grootvaders huis. In een voortreffelijk samenspel met zijn supporters vervolmaakte het kind de kunst om te behagen en in de smaak te vallen. Ook wist hij precies wat hij moest zeggen om als wijsgeer in spe te worden geprezen. Zo bracht hij het tot primus inter pares onder de aanstellers. Hij goochelde met woorden en uitspraken, bedreef een ritueel met de boeken in de bibliotheek van grootvader en liet zich overwoekeren door de mythe van zijn zeldzaamheid. Dit produkt van de koestering van drie grote mensen voelde zich tegelijk behaaglijk en onbehaaglijk, tegelijk heerlijk veilig en ontzettend eenzaam. „De Walging” is in die jaren al begonnen.

Uit een wonderbaarlijk sterk geheugen weeft Sartre de fijnste draden van het verleden weer samen tot dat tafereel, dat zijn eerste levensdecor is geweest. Woorden van grootvader en woorden in boeken kregen hun mysterieuze leven in dat decor. Eerst waren het woorden om te horen en te lezen, later om te schrijven. Sartre heeft het eerste deel van „De Woorden” dan ook „Lire” genoemd, het tweede deel „Ecrire”. In dit milieu kan Sartre zichzelf niet anders dan als een kleine bedrieger zien, een jongen die met het Onechte op beste voet verkeerde doch voor wie vaststond dat hij schrijver zou worden. Het is curieus te volgen hoe de woorden een jongeman te pakken kregen. En in zekere zin hebben ze hem „te pakken gehad”. In de laatste bladzijden van zijn boek, als hij zijn terugblik verbindt met wie hij nu is, zegt Sartre: „Op mijn dertigste jaar volbracht ik de mooie prestatie om in „De Walging” volkomen oprecht het ongerechtvaardigde brakke bestaan van mijn tijdgenoten te beschrijven en het mijne buiten spel te brengen. Later heb ik opgewekt uiteengezet dat de mens een onmogelijkheid is; omdat ik zelf een onmogelijkheid was verschilde ik van de anderen alleen in de taak die onmogelijkheid te laten zien, maar deze veranderde daarop op slag en werd mijn meest innerlijke mogelijkheid, het voorwerp van mijn taak en de springplank van mijn roem”.

Alleen een werkelijk moedig mens zal zo zijn eigen situatie kunnen bepalen en weergeven. In deze moed ligt zeker niet de minste rechtvaardiging van Sartres roem.

De vertaling

De overbrenging van een document als Sartres „Les Mots” in een andere taal moet niet alleen taalkundig maar ook „denk-kundig” een bijzondere opgave worden genoemd. Het gaat er in een boek als dit meer dan ooit om, de waarheid behouden in de haven van het Nederlands te laten binnenvaren. Die waarheid ligt hier dikwijls gevat in formuleringen, die geen geringe problemen oproepen voor de vertaler en die ook niet kunnen worden opgelost zonder grondige kennis van werk en de morele persoonlijkheid van de auteur. Nauw hangt hier weer mee samen de taalkundige kant van de vertaalar-

beid. In beide opzichten heeft Pierre H. Dubois Sartres werk, dat is verschenen bij de Erven J. Bijleveld te Utrecht (de Franse uitgave verscheen bij Gallimard, Parijs) het volle pond gegeven. Er is een vertaling tot stand gekomen, die een overwogen zuiver Nederlands paart aan een exacte overbrenging van de essentie van

Sartres „Woorden”. Een boek als dit is kennelijk voor de vertaler een uitdaging geweest, om de Nederlandse lezer te geven waar hij recht op heeft: namelijk niet minder dan de figuur Sartre, zoals hij aan de Franse lezer verschijnt en daarbij in een Nederlands in een soepele stijl, dat zich vlot en prettig laat lezen.

E. Bekius

Millers „Na de Zondeval” bij de Haagse Comedie

Arthur Miller en Tennessee Williams zijn de belangrijkste twee Amerikaanse toneelschrijvers uit de jaren na de tweede wereldoorlog. Van hen is Miller de meest intellectuele. Zijn stukken hebben een heel ander karakter dan de van seksuele obsessies doortrokken werken van Williams. Ze zijn in zekere zin koeler, hebben meer aandacht voor het sociale verband waarin de personages leven en hun problematiek is op het eerste gezicht minder gevoelsmatig. Men kent de stukken die van hem hebben doen spreken: „All my sons” uit 1947, een reactie op de oorlog; „Death of a salesman” uit 1949, waarin de handelsreiziger Willy Loman ten onder gaat aan de veranderde tijd; „The Crucible” uit 1953, een historisch stuk dat een heksenproces in Massachusetts in 1692 tot onderwerp heeft, maar in zijn behandeling van de hysterie de overeenkomst hekeld met „heksenprocessen” van McCarthy, de communistenjagende senator, met wie ook Arthur Miller te doen kreeg. In 1955 volgde nog zijn drama „View from the bridge”, spelend onder de Italiaanse emigranten in New York.

Een ander soort bekendheid kreeg Miller door zijn huwelijk met de befaamde actrice en Amerikaans sex-symbool, Marilyn Monroe. De combinatie van super-vrouwelijkheid en fysieke aantrekkelijkheid met het intellectualisme van de schrijver leek een soort provocatie. Het huwelijk strandde na enkele jaren en de figuur van Marilyn Monroe kwam in een bijzonder tragisch licht te staan toen zij, weer enkele jaren na de scheiding, zelfmoord pleegde.

Arthur Miller was inmiddels hertrouwd, maar hij zweeg als toneelschrijver jarenlang. Pas in het begin van 1964 werd een nieuw stuk van hem opgevoerd, „After the fall”, waarvan de Haagse Comedie enkele weken geleden de Nederlandse opvoering uitbracht onder de titel „Na de zondeval”.

In dit stuk beeldt Miller het gewetensonderzoek uit van de advocaat Quentin. Klaarblijkelijk zijn het vragen die hem kwelen uit zijn eigen levenservaring, geprojecteerd op het toneel in personages die, zonder historisch te zijn, duidelijk zijn geïnspireerd op personen die in het leven van Miller een rol hebben gespeeld. Quentin maakt namelijk ongeveer mee wat Miller heeft meegemaakt: hij is driemaal getrouwd geweest, hij heeft moeilijkheden gehad met de Commissie van on-Amerikaanse activiteiten; hij breekt met een vriend die communist is geweest en, in tegenstelling tot Miller, namen van anderen aan de commissie onthult uit angst voor zijn bestaan.

Met andere woorden: het stuk is zonder twijfel autobiografisch geïnspireerd, en het belangrijkste deel ervan wordt in beslag genomen door het tweede huwelijk van Quentin met een aan neurastenie lijdende actrice. Ook hier behoeft men er niet aan te twijfelen dat Miller zich heeft laten leiden door zijn eigen huwelijkservaringen met Marilyn Monroe. Daar is uiteraard niets op tegen, te meer niet waar Miller erin geslaagd is van een particuliere belevenis een algemeen menselijke tragedie te maken.

Onderzoek in gespreksvorm

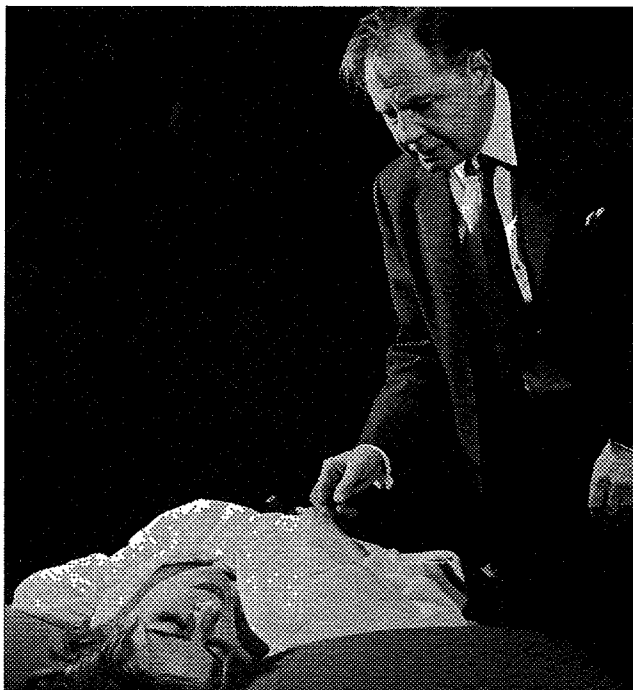
Het gewetensonderzoek in zijn stuk is een onderzoek geworden naar schuld en verantwoor-

delijkheid in de vorm van een monoloog, of als men wil een dialoog met een denkbeeldig toehoorder, voor sommigen God, voor anderen een psychiater, een vriend of een ontduubeling van de ik-figuur. In die mono- of dialoog duiken telkens brokstukken herinnering op, die Quentin in een flits herbeleefd en die zijn problemen belichten. Het geeft aan het stuk een brokkelig, episodisch karakter, overeenkomstig de logica van het half- of onderbewuste. Maar de toeschouwer die tot meeleven bereid is – en Miller is zo boeiend dat die inspanning bijna vanzelf verricht wordt – ziet zich beloond door het inzicht dat hij krijgt in de psychologische problemen en kwellingen die het leven, de liefde, de angst, de frustratie in bepaalde individuen en in onszelf kunnen oproepen.

Men heeft Miller van exhibitionisme beschuldigd. Maar men moet zijn werk eerder moedig noemen. Hij spaart zichzelf niet, en dat hoeft ook niet, want dit „zichzelf” is in feite op de een of andere manier iedereen. Miller heeft stellig niet het gevoel gehad een particulier leven (het zijne en van degenen die hem omringen) op het podium te hebben gebracht, of dan toch hoogstens exemplarisch, als „pars pro toto”.

De Haagse Comedie heeft geprobeerd het misverstand van het biografische te voorkomen, door zoveel mogelijk het stuk te brengen op een wijze die niet aan Marilyn Monroe zou doen denken. Paul Steenbergen, die het werk ook regisseerde, speelt de hoofdrol van Quentin, met Myra Ward als Maggie. Zij doen het fascinerend, zonder enige toegeving aan wat naar sensatie zou kunnen lijken, maar als menselijke realiteit, herkenbaar in de confrontatie met een reeks botsingen tussen werkelijkheden en concepties, zoals betrouwbaarheid, idealisme, sexualiteit, behoudzucht, jaloezie, botsingen die bangstigende proporties kunnen aannemen, zoals uit de concentratiekampen kan blijken, die de achtergrond vormen van het thema en van het decor. Uitmendend vertaald door Bert Voeten, sterk bezet, ook in de andere rollen, is het een van de belangrijkste en boeiendste opvoeringen geworden die het toneel in ons land in dit seizoen te zien hebben gegeven.

Pierre H. Dubois

Myra Ward en Paul Steenbergen in „Na de Zondeval”

Kroniek van het internationale gebeuren

Aan het begin van 1965 de internationale politiek beschouwend, valt in de eerste plaats op hoe snel de gebeurtenissen elkaar opvolgen, hoe dynamisch, hoe revolutionair, hoe oncontroleerbaar dit diplomatieke spel van weleer is geworden. Het vereist een voortdurende aanpassing in mentaliteit wil men niet op dood spoor komen te staan, een aanpassing die soms zo snel moet verlopen dat menige regering er moeite mee heeft. Merkwaardigerwijs ligt die moeite niet alleen aan de zijde van de jonge, onervaren naties. Integendeel. In hun vaak ongecompliceerd, weinig genuanceerd denken schijnen zij vaak intuïtief zich in de juiste stroming te laten meedrijven. Een enkele keer gaat het natuurlijk wel mis. Dan verdrikt zo'n kleine staat bij wijze van spreken en is voorlopig uitgeteld, of een revolutie zorgt voor de nodige verfrissing in het leidinggevend kader. Maar veel meer moeite met de snelle evolutie van de internationale politiek viel de afgelopen jaren in het oude Europa waar te nemen. Het hele dekolonisatieproces van na de oorlog en de diverse naweeën daarvan hebben dit op vaak tragische wijze geaccentueerd. Niet door wat er gebeurde, maar door hoe er op gereageerd werd.

In dat opzicht hebben de Verenigde Staten lange tijd een aanmerkelijke voorsprong gehad op Europa, maar die begint nu toch ook langzamerhand aanzienlijk te tanen. De New York Times meent, dat wanneer er kritiek kan worden geuit op de Amerikaanse buitenlandse politiek, dat op het punt is dat zij zichzelf probeert te overtroeven, te veel doelen tegelijk nastreeft en interveniëert in gedeelten van de wereld waar de Amerikaanse bemoeienis niet strikt noodzakelijk is voor de veiligheid van de Amerikaanse

bevolking, soms zelfs zeer onwelkom, en in ieder geval kostbaar en gevaarlijk. Als voorbeelden noemt het blad dan Vietnam en de Kongo. Maar er zouden er bepaald wel meer te noemen zijn, zij het minder in het oog springend.

Beter dan deze soort bemoeienis acht het blad een buitenlandse politiek van hulpverlening. Hulpverlening via een aantal daartoe geëigende internationale organisaties, in de eerste plaats de UNO, hulpverlening ook door technische bijstand of het wegschenken van voedseloverschotten aan de hongerige wereldbevolking.

Het zijn raadgevingen, die eigenlijk niet alleen voor de Verenigde Staten gelden, maar voor het overgrote deel eveneens voor ons Westeuropese landen. We bezitten de rijkdom en de macht 1965 tot een beter jaar te maken dan het zou worden als we slechts volgens de traditionele richtlijnen van tot nu toe zouden handelen.

Het begin van een nieuw jaar is altijd een hoopvol ogenblik. Maar het is ook het tijdstip voor vernieuwingen. Negentien-vijf-en-zestig kan alleen een nieuw jaar zijn als er nieuwe ideeën en een nieuwe politiek wordt toegevoegd aan de alweer gevestigde politieke waarheden van 1964. De wereld zal verder in voorwaartse richting gaan en wij – in onze door ervaring bevoorrechte positie – zullen daaraan leiding moeten geven als wij daartoe in staat zijn. Een toekomst in de status quo bestaat er niet.

UNO-bankroet

Als dit ergens duidelijk is geworden reeds in de allereerste dagen van dit jaar (eigenlijk natuurlijk al lang daarvoor), dan is dat in de schoot van de internationale samenleving, in de organisatie van de Verenigde Naties zelf. Het angekondigde uittreden van Indonesië en de financiële narigheden door het niet betalen van contributiegelden door de Sovjet-Unie mogen ons niet op dwaalwegen brengen van waar we de oorzaken moeten zoeken. We kunnen gevoegelijk de motieven van president Soekarno en de Russen laten voor wat ze zijn (desnoods mogen zij aan pure waanzin ontsproten zijn, hetgeen natuurlijk ook nooit geheel het geval is), van veel groter betekenis is dat beide landen de volkerenorganisatie volledig in de kou laten staan al is de houding van de één daarbij radicaler dan van de ander. En het zijn niet de twee enige landen die zo handelen. In het eigen kamp hebben we het Frankrijk van president De Gaulle, dat eigenlijk even weinig respect voor de volkerenorganisatie toont. Ook Frankrijk heeft grote contributie-achterstanden en ook dit land maakt weinig aanstalten daar wat aan te gaan doen. En zelfs onze bloedeigen Benelux-partner België verkeert in een zelfde positie. Heeft dit land in de Kongo-affaire destijds al niet eens op het punt gestaan (en dan echt niet zo een denkbeeldig punt) uit de UNO te lopen?

Kennelijk is de hele idee van de Verenigde Naties zoals die uit het directe naoorlogse internationale politieke leven is gegroeid niet meer „up to date”, is zij gestrand of in ieder geval verzand, en zal er iets nieuws op dienen te worden gevonden. Men kan een sok lang blijven stoppen, maar eens zal men toch een nieuw paar sokken dienen aan te schaffen. Het is een zware opgave voor de diverse staatslieden, deze vervanging zonder al te veel onnodige schokken te laten plaats vinden. Wanneer de Indonesische houding de verdere wereld er op attent heeft gemaakt, dat er met iets meer spoed naar een nieuwe oplossing moet worden gezocht, dan is 1965 toch minder negatief begonnen dan men op het eerste gezicht heeft gedacht.

Verkiezingsnieuws

In Pakistan is president Ayoe Khan voor een nieuwe ambtsperiode met grote meerderheid

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Redactie: Mevr. I. M. A. Donkers-Rutgers, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet.

Tijdelijk Redactiesecretaris:
H. P. Danz, Mathenesserlaan 158b
Rotterdam-2, telefoon 25 26 45

Administratie, abonnementen en advertenties:
Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 1 01 63; postgiro 30 49 60 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 6,50 per jaar, voor niet-leden f 8,50, buitenland f 10,—; losse nummers f 0,30.

herkozen. Dat betekent een voortzetting van het strakke autoritaire centrale bewind van deze ex-generaal. Toch valt er ook winst uit deze verkiezing te boeken voor het democratisch beginsel. Kwam Ayoe Khan in 1958 via een staatsgreep aan het bewind, zijn tweede ambtsperiode zette in 1960 reeds in met een verkiezingsoverwinning, al betrof het toen nog slechts een keus van het volk tussen ja dan nee deze man aan het bewind. Bij deze laatste verkiezingen echter kende Ayoe een werkelijke tegenkandidaat in de persoon van mevrouw Fatima Jinnah, zuster van de inmiddels overleden grondlegger van de Islam-staat Pakistan, die haar aanhang vooral onder het meer intellectuele deel der natie telde. Toch was Ayoe Khan's overwinning groter dan men had verwacht, niet in de laatste plaats omdat veel stedelijke stemmen naar hem waren gegaan en zijn steun in Oost-Pakistan – een van de meest arme streken van de wereld – dankzij een ontwikkelingsprogramma dat de laatste jaren drastisch is doorgevoerd sterk is gegroeid. Al met al geen ongunstige ontwikkeling, voor een als „sterke man” begonnen regeringsleider.

R. B.

Gevraagd:

Twee miljoen programmeurs

In de komende twintig jaar zal de Sowjet-Unie minstens twee miljoen programmeurs voor rekenmachines nodig hebben. Men is al begonnen met de opleiding van dit leger van specialisten en tal van middelbare scholen hebben nu het gebruik van rekenmachines in het lesrooster opgenomen.

De leerlingen uit de hoogste klassen van deze scholen bestuderen het programmeren van elektronische computers en zij experimenteren met berekeningen op computercentra in de nabijheid van de school. Zij moeten de theorie en praktijk van het programmeren kennen, de theorie van de waarschijnlijkheidsberekening en de praktische toepassing daarvan, analytische en vlakke meetkunde en differentiaal en integraal berekeningen.

Een programmeur moet ook heel wat weten van radiotechniek. Leerlingen van middelbare scholen krijgen een speciale cursus in toegepaste wiskunde zoals deze wordt gebruikt in de techniek, de economie en productieplanning.

Universiteiten en andere instellingen van hoger onderwijs helpen de scholen bij het invoeren van deze leergangen door leden van hun onderwijs- en researchstaf op basis van vrijwilligheid voor het geven van onderwijs ter beschikking te stellen.

Unesco-Nieuws

Wilt u ons helpen?

Zo ja, dan verzoeken wij u het abonnementsgeld 1965 zo spoedig mogelijk te betalen door overschrijving op giro nr. 30 49 60 ten name van Humanistisch Verbond – Utrecht met als omschrijving

„abonnementsgeld 1965”

Dat bespaart u f 0.50 incassokosten.
Op 8 februari worden de kwitanties verzonden.
Bij voorbaat dank.

De Administrateur

(Slot van pagina 1)

sing van de tot de Islam bekeerde stammen, deels door veranderingen in het sociaal-economische klimaat. Deze verandering was ongeveer voltooid, toen het koloniale bewind een aanvang nam. Maar de politiek-economische structuur was en is nog een van het midden der achttiende eeuw met tradities die niet gemakkelijk worden prijsgegeven en weinig ontvankelijk zijn voor de eisen van een modern bestuur.

In het zuid-westen van de federatie wordt een der andere deelstaten gevormd door een bevolking die reeds in de dertiende eeuw op een beschaving kon bogen die ver boven de andere negervolken uitstak. Deze hogere cultuur met de daaraan verbonden rationeler vormen van economie, heeft zich beter geleend tot assimilatie van wat door westerse invloeden aan nieuwe begrippen en ideeën was ingebracht. De leiders van dit volk menen althans dat de culturele waarden van hun beschaving een inbreng kunnen zijn waarop een nieuwe natie gebouwd kan worden.

Zo staan daar, tussen westers weten en kunnen en de primitiviteit, cultuurvormen die in het verleden hun waarde bewezen hebben, maar nu een rem vormen voor verdere ontplooiing.

De vraag rijst of het noodzakelijke samengaan tussen volken met zo uiteenlopende geschiedenis belemmerd wordt door splitsingen, die zowel aan vrijheid, vrede als aan welvaart tekort gaan doen.

We kunnen het betreuren maar er ons niet over verbazen. Nog minder kunnen we het veroordelen, wetende hoe sterk ook in onze eigen westerse cultuur de traditie een rem kan vormen en gevormd heeft. We zouden graag deze jonge volken een deel van onze eigen historie van godsdiensttwisten, dynastieke en politiek-economische oorlogen besparen. Maar jonge volken moeten evenals jonge mensen hun eigen lot kunnen bepalen en wat we kunnen doen is naast belangeloze steun ook begrip opbrengen voor de problemen waarvoor ze zich gesteld zien.

Want, wat de jonge Winwood Reade al inzag toen hij de illusie van het vooruitgangsoptimisme van zijn tijd moest prijsgeven; niemand en niets kan de mensheid helpen dan de mensheid zelf. De jonge volken zijn de weg der volwassenheid opgedreven en er is geen terug voor hen mogelijk. Wat hen helpen kan is die volwassenheid zelf, een weg die lang is, maar korter kan duren, naarmate de volwassenen zichzelf als volwassen weten te gedragen. *M. v. d. B.*

IK denk er ZO over

De humanisten zijn ze humaan?

Jaren geleden schreef de aan de Londense universiteit verbonden Hollandse professor Reynier onder de titel „The English are they human” een geestig boekje. Zijn antwoord, was als ik me wel herinner negatief. Hoe moet het antwoord op de titelvraag luiden? Helaas kan ik niet zonder meer zeggen „natuurlijk positief”. Nu kan men onder humaan zijn verschillende dingen verstaan. Trouwens de humanist is natuurlijk ook een generalisatie. Eén nors, zelfs grof mens kan au fond humaan zijn, dus dat hij zich als het er op aan komt voor anderen inzet (ruwe bolster, blanke pit). Merkwaardigerwijs kan men dit in necrologieën nogal eens lezen. (Ik ben echter bang dat het „van de doden niets dan goeds” hierbij de hoofddrijfveer is).

Ook kan men humaan zijn in levensbeschouwelijke zin, in zoverre dat men kortweg de beginselen van het Humanistisch Verbond tot de zijne gemaakt heeft en b.v. de mens ziet als de maat der dingen.

Een derde variant is de meer concrete tussen menselijke „een humane man”. Het betreft de fijngevoelige, de tactvolle, hoffelijke, tegemoetkomende (dit vooral!), gemoedelijke, kameraadschappelijke mens, hij die in alle situaties de juiste houding en het juiste woord weet te vinden, ook tegenover de meer eenvoudigen van geest (men moet in de balzaal ook eens met het muurbloempje dansen, of weten te luisteren

naar iemand die over een onderwerp spreekt waar hij weinig en de toehoorder veel van weet). Men mag niet primair de indruk wekken van het „te druk” te hebben om aandacht aan de ander te schenken. Van contact is dan al geen sprake meer.

Deze laatste variant (waarvan ik wel het ideaaltype geschilderd heb) bedoel ik nu als ik mijn twijfel uitspreek omtrent de titelvraag.

Natuurlijk zijn er veel gunstige uitzonderingen, maar humanisme is een hoog ideaal, ook in de laatstbedoelde zin en in de humanistische gemeenschap (niet voor niets heet ons Haagse blad zo) ontbreekt er nog te veel aan het „gemeenschappelijke”, het humane element in de huis- of tuinbetekenis, om het nu zo eens te noemen. Een kennis van mij bedankte voor het H. V. omdat hij „onhebbelijk” behandeld was. Nu neem ik een dergelijke mededeling (reeds lang geleden overigens) vooral wanneer ik ze slechts van één zijde hoor met een korreltje zout, maar... maar... ik acht het niet uitgesloten dat er op zijn minst van onachtzaamheid destijds sprake is geweest. Mijzelf is dat namelijk enige malen, d.w.z. veel te vaak, overkomen, zodanig dat ik me gekwetst voelde. Ik wil niet persoonlijk worden en dus de gevallen niet vermelden maar ze zijn voorgekomen. Het maakt mij niet tot een minder goed lid van het H. V. temeer daar ik misschien zelf ook wel eens fouten in dit opzicht gemaakt kan hebben. Wanneer het bij een enkel geval blijft wil men er graag overheen zien, (zoals ik tot nog toe ook gedaan heb) maar wanneer het meermalen voorgekomen is, wekt het wrevel op: Men kan een goed humanist in levensbeschouwelijke zin en zeer actief voor het verbond zijn, maar dan is het dubbel jammer dat men door gebrek aan égards weerstanden oproept die sommigen het Verbond de rug doen toekeren.

„De beslissing of naastenliefde voor ons iets wezenlijks is, valt vaak in schijnbaar onbeduidende handelingen” hoorde ik dezer dagen door de radio. Dit geldt ook voor het humaan, humanist zijn.

Het leek mij wenselijk aan dit aspect bovenstaande regels te wijden. Hij is mijn vriend, die mij mijn feilen toont.

T. J. Eskes

Lezingen voor de radio

Zo. 24 jan. VARA, 9.45 uur: *Libbe van der Wal: „Fatsoensrakers”.*

Zo. 31 jan. VARA, 9.45 uur: *mevr. S. F. Schilthuis-van der Wal: „Omdat vader 't zegt...”.*

Di. 2 febr. AVRO, 15.30-15.45 uur: *P. N. Kruijswijk: „Geestelijke verzorging bij ziekte”.*

Zo. 7 febr. VARA, 9.45 uur: *G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.*

Zo. 14 febr. VARA, 9.45 uur: *B. W. Schaper: „Onderweg naar volwassenheid”.*

leven sverz ekering ng op index benad ering basis

Aurora

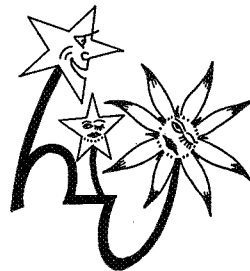
Zend mij vrijblijvend alle inlichtingen over uw Index-Benaderingspolis.

NAAM:

ADRES:

WOONPL:

(In open envelop, gefrankeerd met 7 cts postzegel, zenden aan:
N.V. Levensverzekering Maatschappij
AURORA, Stadhouderskade 1a, A'dam).

„Ze lijkt sprekend op jou!”

Op het Centraal bureau van het Humanistisch Verbond is plaats voor

een medewerker

Hij zal – naast een aantal andere taken – de administrateur bij diens afwezigheid moeten vervangen.

Hij dient te beschikken over organisatorisch vermogen en administratieve ervaring.

Een middelbare schoolopleiding is vereist, alsmede goede kennis van de Engelse taal.

Leeftijd tussen 25 en 40 jaar.
Humanistische gezindheid.

Indiensttreding: zo spoedig mogelijk.

Standplaats: Utrecht.

Salariëring: groep B. (f 700,- tot f 1230,- per maand).

Brieven te richten aan: Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152 – Utrecht.

Humanistisch Kinderhuis 'Ellinchem'
te Ellecom, zoekt:

kinderverzorgster

Leeftijd 19 jaar min., opleiding huishoudschool kinderverzorging, diploma centrale raad.

Geboden wordt: salariëring overeenk. sal. rapp. Haeck, afh. van leeft. opleiding en ervaring, ca. f 350,- p.m.; vak. toeslag 4%, 18 werkdagen vak. p.j., in principe 5 daagse werkweek.

Sollicitaties aan de directie, Zutphensestraatweg 38 te Ellecom (Gld.)

ANNONCES

Dame zoekt ongehuwde vriendin, ± 45 jaar, serieus, natuur- klassieke muziekliefhebster, sportief. Omgeving 's-Hertogenbosch-Eindhoven.

Brieven onder nr. MW 148 a.h. bureau van dit blad.

Vakantie.

Te huur in Eindhoven aan de rand van de stad, prachtig huis, voorzien van alle comfort.

De eerste 3 weken van augustus: f 175,- p.w.

Brieven onder nr. MW 149 a.h. bureau van dit blad.

Wie wil prettige samenwoning in bungalow i.h.n.v.h.l. dame of heer humanist(e) geen huwelijk, voor gez. onkosten.

Brieven onder nr. MW 150 a.h. bureau van dit blad.

Jongeman, wiens a.s. vrouw in verwachting is, zoekt met spoed woning of inw. in Schiedam of omstr.

Brieven onder nr. MW 151 a.h. bureau van dit blad.

Welke dame of weduwe wil bij man 55 jaar, (met één zoon thuis 23 j. (Boekh. op Bank-inst.) huishoudster worden, van 40 tot 50 jaar, geen geloof en geheelonth. In een mooie omgeving in Drente. Huwelijk niet uitgesloten. Wie schrijft?

Brieven onder nr. MW 152 a.h. bureau van dit blad.

Wed. 64 jaar wonende in Utrecht, zoekt wed. in soortgelijke omstandigheden. Om weekends en vak. samen door te brengen.

Brieven onder nr. MW 153 a.h. bureau van dit blad.

„Opvoeding op het gebied der sexualiteit”

geschreven door Prof. Dr. A. C. Drogendijk, P. J. F. Dupuis (arts), Prof. Dr. Ir A. F. van Leeuwen S.J., A. G. van Omme (arts), J. Reehorst, P. W. van der Vliet, Dr. J. J. A. Vollebergh, Prof. Dr. H. R. Wijngaarden, Dr. R. Zijlstra. (Uitgave N.G.C.).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 22.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

In het decembernummer o.a.

J. C. Brandt Corstius: Herman Gorter, n.a.v. zijn honderdste geboortedag

H. J. J. de Leeuwe: Ter ere van Herman Heyermans

Kwee Swan Liat: Julian Huxley en het evolutionistisch humanisme

Abonnementsprijs:

f 9,50 per jaar (voor donateurs en de contribuanten van Socrates en voor studenten f 8.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 58 22 93

Gezond natuurlijk leven is vegetarisch leven. Een gezaghebbend oordeel over de modernste stromingen op voedingsgebied vindt u in de „Vegetarische Bode”. Een proefabonnement voor zes nummers ad f 2,50 zal u hiervan overtuigen.

Administratie: Admiraal de Ruijterweg 236 huis, Amsterdam W 2, postgiro 201587.

„De motivering van de Godsdienstvrijheid bij Dirck Volckertszoon Coornhert”

door Dr. H. Bongers.

Dit boek is een waardevol bezit voor hen, die belangstellen in de geschiedenis van de idee der verdraagzaamheid.

Prijs f 4,25 – ingenaaid – 180 pagina's.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.